

La propietat privada, font de desigualtats en les utopies

Juan José Tamayo

Madrid, Espanya

La relació causa-efecte entre la propietat privada i les desigualtats socials, la supressió de la propietat i la posada en comú dels béns de la terra per a ús i gaudi de tots els éssers humans constitueixen tres constants en la història de les utopies teixides al llarg de la història de la humanitat i elaborades literàriament durant segles a les diferents cultures fins a conformar un gènere literari propi i un model de pensament: l'utòpic. Les utopies tenen la seva temporalitat i el seu context històric i responen a diferents situacions socials, culturals, polítiques, religioses, etc. Però a totes hi apareixen els tres elements indicats al principi. En aquest article faré un viatge per algunes de les terres utòpiques per demostrar-ho, començant per l'antiga Grècia, considerada el bressol de les utopies i del pensament utòpic, fins als nostres dies, centrant-me en les utopies forjades a Occident.

Un dels primers utopistes dels quals tenim notícia per les obres d'Aristòtil és Falees de Calcedònia, per a qui allò més important en la vida de la ciutat era regular les qüestions relatives a la propietat, considerada la causa principal de les discòrdies civils, provocades per les desigualtats econòmiques. Com a solució a aquelles desigualtats proposa la igualtat absoluta dels béns, la nacionalització dels béns de producció i un sistema d'educació pública. Això, diu Falees, s'ha de fer des de la fundació de la ciutat perquè després es fa més difícil encarrilar-ho. N'hi ha que consideren Falees un precursor del socialisme.

Antístenes d'Atenes (445-365), fundador de l'Escola Cínica, defensa que la riquesa es troba a la intel·ligència. El ric no és pas el que té molts diners, sinó el savi. "Sigui el total dels meus diners –deia– els que l'home moderat pot portar amb ell o transportar". El filòsof cínic era partidari de suprimir l'or, el matrimoni i

la llar i vivia com pensava: mostrava desdeny envers els béns exteriors i vivia desinhibidament menyspreant la religió, les convencions socials, les institucions, la ciència, la fama i el pudor. Per a ell, la felicitat consisteix a viure amb simplicitat amb la natura. La gent més lliure i feliç és la que menys necessitats té. El mateix camí va seguir el seu deixeble Diògenes de Sinope (Àsia Menor), que va ser desterrat de la seva ciutat, es va desfer de tot el que no li era indispensable, va viure una existència itinerant amb llibertat total i va ser cosmopolita. Qualsevol lloc era casa seva.

“Que totes les coses siguin comunes, com entre amics”, afirma Plató. En el seu llibre *La República* defensa la supressió de la propietat privada entre els guardians, que és la classe més important i l'estil de vida dels quals és molt exigent ja que tot depèn d'aquesta classe i en surten els governants. Han de dedicar-se exclusivament al servei de la ciutat. Per això han de renunciar a tot allò personal, no formar una família, no posseir cap propietat, no tenir paternitat individual ni maternitat reconeguda, formar una comunitat de vida i de dones, realitzar les mateixes activitats que els homes i les dones, encomanar l'educació dels fills i filles a l'Estat. La riquesa crea cobdícia, i la cobdícia és la font de tots els mals de l'Estat.

L'Illa del Sol, de Iambul, la darrera utopia de l'Antiguitat, definida per Ernst Bloch com “una festivitat comunista i col·lectiva”, dissenya un estil de vida sense propietat privada ni divisió del treball, sense esclaus ni senyors, sense formes econòmiques específiques ni per a les tasques agrícoles, ni per a la família. A l'Illa del Sol existeix un col·lectivisme econòmic, l'alegria i la feina són comunes, s'educa en la concòrdia i la comprensió i el treball és obligatori per a tothom.

L'ideal de la comunitat cristiana de Jerusalem, segons la utopia de Jesús, és la comunitat de béns, com reflecteixen els *Fets dels Apòstols*, que sembla inspirar-se en l'estil de vida comunitari dels essenis o en la Regla de la Comunitat de Qumran: “Tots els creients vivien units i tot ho tenien al servei de tots; venien les propietats i els béns per distribuir els diners de la venda segons les necessitats de cadascú” (Fets 2, 44-45; cf. 4, 32-35). Aquest ideal, que potser

no va arribar a ser mai realitat, excloïa per la seva pròpia naturalesa l'existència de persones indigents.

A la utopia medieval de les Tres Edats del monjo calabrès Joaquim de Fiore, l'Era de l'Esperit, l'arribada de la qual veia imminent, es caracteritza per la gràcia abundant, la perfecció del coneixement, l'eliminació de la servitud dels esclaus i el servilisme dels fills, l'alliberament dels oprimits, la comunió amb l'Esperit sense jerarquies, l'estricta observança de les Benaurances, la pobresa extrema, la fraternitat sense classes viscuda, segons la interpretació de Bloch, en un comunisme monàstic radicat a la terra. Aquest ideal es féu realitat a l'Edat Mitjana durant un temps a les ordes mendicants i en altres moviments de reforma de l'Església que volien ser fidels a l'esperit originari del cristianisme.

La consideració de la propietat privada com a causa de tots els mals, la seva supressió –no pas la simple reforma o el seu control legal– i la defensa de la propietat col·lectiva constitueixen les principals característiques de la faula marinera Utopia, de Tomàs Moro, autor del neologisme: "Aquí on tot és de tothom, ningú no dubta que a ningú li ha de manca res privat... Ja que ni és mesquina la distribució dels béns ni ningú hi és indigent o mendicant; no tenint ningú res, és tothom, no obstant, ric". La propietat privada crea serfs i senyors, provoca enfrontaments entre els mateixos senyors, genera ànsia de poder i fins i tot guerres pel poder i l'autoritat és la causa de guerres de religió i justifica l'explotació anticristiana dels pobres pels rics. I tot això legitimat per les lleis públiques.

En la mateixa direcció va la Ciutat del Sol, de Tomassio Campanella. Utopia en la qual el comunisme és el sistema vigent. Cada barri s'autoabasteix i té els seus propis graners, cuines i refectoris. Els àpats són comuns. No hi ha res en aquest règim que fomenti l'egoisme i l'afecció a la propietat privada. El principi que regeix les relacions entre els habitants d'aquesta ciutat és l'amor a la comunitat.

El socialisme utòpic és una reacció contra el liberalisme econòmic i el seu dogma de la lliure competència, l'individualisme filosòfic de l'utilitarisme, que no aconsegueix harmonitzar l'interès particular amb l'interès general, els comportaments esclavistes de la revolució industrial, que degrada la dignitat dels

treballadors sotmesos a jornades laborals interminables, i l'orientació burgesa de la Revolució Francesa, que no reconeix com a subjectes polítics les dones, les persones no propietàries i els indígenes de les colònies.

Proposa alternatives socials i econòmiques al model vigent. Alguns dels socialistes utòpics advoquen per l'eliminació de la propietat privada i per la instauració d'una societat "comunista". Per exemple, Robert Owen amb les seves cooperatives agrícoles a Indiana i Etienne Cabet amb la República igualitària d'Icària, primer a Texas i després a Illinois. Les tres realitats que encarna la "trinitat del mal", per a Owen, són la propietat privada, el matrimoni i la religió positiva.

Tot i reconeixent les aportacions dels socialistes utòpics a la construcció d'una societat més justa i igualitària, Marx i Engels critiquen el seu idealisme i la seva manca d'anàlisi científic i proposen una utopia global i radical, que dugui a la creació d'una societat sense explotació, sense alienació, sense classes, i que es tradueixi en utopia concreta superadora de l'abstracció de l'utopisme social clàssic i antídoto davant la utopia totalitària. En el marxisme l'oposició no es produeix entre ciència i utopia, sinó entre utopia abstracta i utopia concreta.

El papa Francesc sintonitza amb el plantejament de les utopies en torn a les relacions de causa a efecte entre l'acumulació de béns i les desigualtats socials. Afirmar que l'actual sistema social i econòmic és injust d'arrel perquè: a) desenvolupa una "economia de l'exclusió i de la inequitat", regida per la llei de la competitivitat i del més fort; b) considera l'ésser humà com un bé de consum d'usar i tirar i fomenta una cultura del descartar; c) genera una globalització de la indiferència incapaç de compassió davant els clams dels que pateixen; d) té, en fi, un potencial de dissolució i de mort. Francesc diu "no" a la nova idolatria del diner, que governa el món en comptes de servir-lo, divinitza el mercat i el converteix en "regla absoluta".